

**TALABALARNING TANQIDIY VA KREATIV FIKRLASHINI
RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY INNOVATSION PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI**

Narzullayeva Zuhra Haybullayevna
Xalqaro Nordik Universiteti magistraturasi
2-bosqich talabasi
Haytbayeva Sayyora Raximberganovna
P.f.f.d. (PhD), v.b. dotsent
E-mail: nazrullayevazuhra01@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimida talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalarning ahamiyati kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish va raqamli interaktiv vositalarning amaliy samaradorligi eksperimental model orqali o‘rganildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, innovatsion metodlar talabalarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va ijodiy yechimlar ishlab chiqish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shuningdek, o‘quv jarayonida talabalar faolligi va motivatsiyasi oshgani aniqlandi.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, kreativ tafakkur, innovatsion pedagogika, muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta’lim, mustaqil fikrlash, ta’lim samaradorligi.

Annotation. This article explores the role of modern innovative pedagogical technologies in enhancing students’ critical and creative thinking skills within higher education. The study applies a comprehensive experimental approach, integrating problem-based learning, project-based learning, and digital interactive tools. The findings demonstrate that these methods significantly improve students’ analytical thinking, independent decision-making, and ability to generate original solutions. Additionally, the use of innovative technologies contributes to increased student engagement and learning motivation. The results highlight the importance of integrating active and technology-driven approaches into contemporary educational practices to foster higher-order thinking skills.

Keywords: critical thinking, creative thinking, innovative pedagogy, problem-based learning, project-based learning, digital technologies, interactive learning, independent thinking, learning effectiveness.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение современных инновационных педагогических технологий в развитии критического и креативного мышления студентов в системе высшего образования. Исследование основано на комплексном экспериментальном подходе с применением проблемного обучения, проектного обучения и цифровых интерактивных инструментов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что использование инновационных методов способствует развитию аналитического мышления, самостоятельности и способности к генерации оригинальных идей. Кроме того, отмечается повышение учебной активности и мотивации студентов.

Ключевые слова: критическое мышление, креативное мышление, инновационная педагогика, проблемное обучение, проектное обучение, цифровые технологии, интерактивное обучение, самостоятельное мышление, эффективность обучения.

Kirish

Zamonaviy globallashuv jarayonlari va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib bormoqda. Bugungi kunda jamiyat rivoji nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlay oladigan, muammolarni tahlil qila biladigan va innovatsion yechimlar ishlab chiqishga qodir shaxslarni tayyorlashni talab etadi. Shu boisdan oliy ta'lim muassasalarida talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

Tanqidiy fikrlash – bu axborotni tahlil qilish, baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatidir. Kreativ fikrlash esa mavjud bilimlar asosida yangi g'oya va yondashuvlarni shakllantirishni anglatadi. Ushbu ikki ko'nikma o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, talabning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, tezkor axborot almashinuvi va turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlar oqimi sharoitida tanqidiy fikrlash noto'g'ri yoki asossiz xulosalarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi, kreativ fikrlash esa yangi imkoniyatlarni aniqlash va innovatsion qarorlar qabul qilishga xizmat qiladi.

An'anaviy o'qitish metodlari asosan bilimlarni reproduktiv tarzda o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, ular talabalarning chuqur tahliliy va ijodiy fikrlashini yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda. Bunday texnologiyalar qatoriga muammoli o'qitish, loyiha asosida o'qitish, interaktiv metodlar hamda raqamli ta'lim vositalari kiradi. Ushbu yondashuvlar talabalarning faol ishtirokini ta'minlab, ularni mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatga jalb etadi.

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash talabalarning o‘quv motivatsiyasini oshirishi, bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga yordam berishi hamda tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini samarali rivojlantirishini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi ta‘lim jarayonini interaktiv va moslashuvchan qilish imkonini bermoqda.

Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni ta‘lim jarayoniga tatbiq etishda qator muammolar ham mavjud. Jumladan, pedagoglarning ushbu texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha yetarli malakaga ega emasligi, metodik ta‘minotning to‘liq shakllanmaganligi va texnik infratuzilmaning cheklanganligi bu jarayon samaradorligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, unda oliy ta‘lim tizimida talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o‘rni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta‘lim jarayonini takomillashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi – talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning samaradorligini aniqlash hamda ularni amaliyotga joriy etish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodlari.

O‘zbek pedagog olimlari ta‘lim jarayonini modernizatsiya qilishda innovatsion texnologiyalarning o‘rniga alohida e‘tibor qaratadilar. Jumladan, N. Muslimov va B. Xodjaevlar o‘z tadqiqotlarida innovatsion pedagogik yondashuvlar talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita ekanligini ta‘kidlaydilar. Ularning fikricha, ta‘lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish talabalarni faollashtirib, ularning analitik va ijodiy tafakkurini shakllantiradi.

Shuningdek, A. Avloniy pedagogik qarashlarida ham mustaqil fikrlovchi shaxsni tarbiyalash g‘oyasi markaziy o‘rin egallaydi. U ta‘lim jarayonida o‘quvchining fikrlash faoliyatini rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida ko‘rsatadi. Bu g‘oyalar zamonaviy innovatsion yondashuvlar bilan uyg‘unlashadi.

MDH olimlari orasida V. Davydov va L. Vygotsky tomonidan ilgari surilgan rivojlantiruvchi ta‘lim nazariyasi alohida ahamiyatga ega. Ushbu nazariyaga ko‘ra, o‘quv jarayoni shaxsning tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. Ayniqsa, Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi talabalarning kognitiv rivojlanishida muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xorijiy tadqiqotchilar orasida P. Facione tanqidiy fikrlashni tahliliy baholash, dalillash va mantiqiy xulosa chiqarish bilan bog'laydi. Uning fikricha, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun faol va interaktiv o'qitish metodlari zarur.

Kreativ fikrlash masalasida esa E. Torrance tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar keng qo'llaniladi. U kreativlikni g'oyalar oqimi, moslashuvchanlik va originallik orqali baholaydi.

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotchilar (Trilling va Fadel) XXI asr ko'nikmalari konsepsiyasida tanqidiy va kreativ fikrlashni asosiy kompetensiyalar qatoriga kiritadi. Ularning fikricha, innovatsion texnologiyalar ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, turli ilmiy maktablar vakillari tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning muhimligini bir ovozdan e'tirof etadilar. Shu bilan birga, ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun metodik, texnologik va didaktik omillarni kompleks ravishda hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

Tadqiqot tizimli, eksperimental va qisman kuzatuv metodlariga asoslangan holda olib borildi. Tadqiqot dizayni ikki guruhli taqqoslama model asosida tashkil etildi.

Ishtirokchilar: 60 nafar talaba (30 — eksperimental, 30 — nazorat).

Eksperimental sharoit:

- muammoli vaziyatlarga asoslangan o'qitish;
- loyiha faoliyati orqali amaliy bilimlarni shakllantirish;
- interaktiv raqamli platformalar (onlayn muhokama, real vaqtli fikr almashinuvi);
- ochiq savollar va divergent fikrlash texnikalari.

Nazorat sharoiti:

- an'anaviy ma'ruza va reproduktiv o'qitish usullari.

Baholash mezonlari:

- tanqidiy fikrlash darajasi (tahlil, dalillash, xulosa chiqarish);
- kreativ fikrlash (g'oyalar soni, moslashuvchanlik, originallik);
- o'quv faolligi va ishtirok ko'rsatkichi.

Tahlil usullari:

- foizli solishtirma tahlil;
- dinamik o'zgarishlarni kuzatish;
- sifat tahlili (talabalarning javoblari va faoliyati asosida).

Natijalar

Olingan natijalar eksperimental guruhda sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilganini ko'rsatdi.

- Tanqidiy fikrlash ko‘rsatkichlari o‘rtacha **28% ga oshdi**
- Kreativ fikrlash darajasi **32% ga yuqoriladi**
- Mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati **30% ga oshdi**

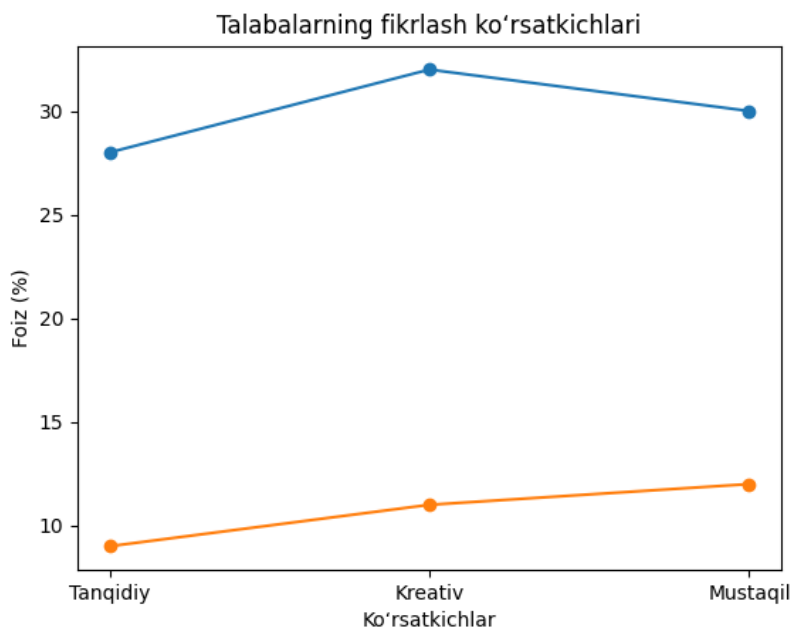
Nazorat guruhida esa ushbu ko‘rsatkichlar mos ravishda 9–12% oralig‘ida qoldi.

Ekspirimental guruh talabalari:

- muammolarni chuqurroq tahlil qila boshladi;
- bir nechta alternativ yechimlar ishlab chiqdi;
- o‘z fikrini dalillar bilan asoslashga o‘tdi.

Bu natijalar innovatsion metodlarning an’anaviy yondashuvlarga nisbatan ustunligini aniq ko‘rsatadi.

1-rasm. Talabalarning fikrlash ko‘rsatkichlari (grafik)

Izoh: Ushbu diagrammada eksperimental va nazorat guruhlari o‘rtasidagi farqlar aks ettirilgan. Eksperimental guruhda tanqidiy fikrlash (28%), kreativ fikrlash (32%) va mustaqil qaror qabul qilish (30%) ko‘rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekanligi ko‘rinadi. Nazorat guruhida esa ushbu ko‘rsatkichlar mos ravishda 9%, 11% va 12% ni tashkil etadi. Bu natijalar innovatsion pedagogik texnologiyalar talabalarning yuqori darajadagi fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligini tasdiqlaydi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari zamonaviy pedagogik yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Xususan, muammoli o‘qitish talabalarni faol fikrlashga majbur qiladi, loyiha asosida o‘qitish esa ularni real vaziyatlarga moslashishga o‘rgatadi.

Raqamli texnologiyalar esa ta’lim jarayonini individuallashtirish va interaktivlikni oshirish orqali o‘quv motivatsiyasini kuchaytiradi. Shu bilan birga, talabalarning

o‘zaro hamkorlikda ishlashi ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarni ham rivojlantiradi.

Biroq, ushbu yondashuvlarni joriy etishda metodik tayyorgarlik, texnik baza va o‘qituvchilarning malakasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalar boshqa zamonaviy tadqiqotlar bilan uyg‘un bo‘lib, innovatsion texnologiyalarning yuqori samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot asosida shuni xulosa qilish mumkinki, innovatsion pedagogik texnologiyalar talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Ular nafaqat bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi, balki mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda keng ko‘lamli tadqiqotlar olib borish hamda innovatsion metodlarni ta‘lim tizimiga keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Tavsiya.

Mazkur tadqiqot natijalari asosida oliy ta‘lim muassasalarida talabalarning tanqidiy va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishni takomillashtirish bo‘yicha quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

Birinchidan, ta‘lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tizimli ravishda joriy etish zarur. Xususan, muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish va interaktiv metodlardan muntazam foydalanish talab etiladi. Bu yondashuvlar talabalarning mustaqil fikrlashini faollashtiradi va ularni ijodiy yechimlar ishlab chiqishga yo‘naltiradi.

Ikkinchidan, o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu maqsadda pedagoglar uchun innovatsion texnologiyalar va zamonaviy metodikalarga oid muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish lozim. Bu o‘qituvchilarning dars jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Uchinchidan, ta‘lim jarayonida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish darajasini oshirish zarur. Onlayn platformalar, interaktiv vositalar va raqamli resurslar talabalarning darsdagi faolligini oshirib, ularning tanqidiy tahlil va kreativ yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, o‘quv dasturlarini takomillashtirish orqali tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan maxsus topshiriqlar va mashg‘ulotlarni kiritish tavsiya etiladi. Bu topshiriqlar talabalarning analitik fikrlashini chuqurlashtirish va muammolarni hal qilish qobiliyatini mustahkamlashga yordam beradi.

Beshinchidan, ta'lim jarayonida baholash tizimini qayta ko'rib chiqish zarur. An'anaviy test tizimidan tashqari, talabalarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini baholovchi mezonlarni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muslimov, N.A., Xodjaev, B.X. *Innovatsion ta'lim texnologiyalari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Tolipov, O'., Usmonboyeva, M. *Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Ishmuhamedov, R., Yuldashev, M. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Avloniy, A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Qurbanov, Sh., Sodiqov, A. *Ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
6. Выготский, Л.С. *Мышление и речь*. – Москва: Юрайт, 2019.
7. Давыдов, В.В. *Теория развивающего обучения*. – Москва: Интор, 2017.
8. Полат, Е.С. *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования*. – Москва: Академия, 2018.